

תשובת השבי²⁵

א.

לענין הדרן מחיצתא: מהריטב"א בעירובין אין כלל הוכחה שדעתו כשיטת המאירי בשבת שצריך שיהיו מחיצות כלפי מטה. שלשונו היא:

"וע"כ לא אמר רבי יוסי אלא התם גבי טרסקל דהוי למעלה מחיצתו סביבות הקורה ונראית כאילו יורדות למטה וראוי לומר גוד אחית מחיצתא, אבל קורה זו שהיא רחבה ד' טפחים ומתקצרת והולכת וכו', לא הדרן מחיצתא ואין בה היכר, וכו'".

וציין שזו דעת התוספות. וברור שכוונתו לתוספות שם (דף ל"ג ע"ב ד"ה כמאן). ופי' המהרש"א על דברי התוספות וז"ל:

"אף על גב שהקורה גופיה רחב ד' למעלה לא מקרי הדרן מחיצתא שאין המחיצות ניכרות בו כמו בטרסקל שיש בו ד' דפנות חלל ביניהן שהמחיצות ניכרות בהן".

וברור שכיוון ממש לדעת הריטב"א. והנה המהרש"א עצמו כתב לעיל שבכלכלה אם יש בה אך רוחב ד', אומרים הדרן מחיצתא, וברור שדעתו שאין צורך במחיצות כלפי מטה שאין זה עניין הדרן מחיצתא כפי הסברו כלל. ולכן נראה לומר שהדרא מחיצתא פירושו שיש מהות והיכר למחיצות, ומחיצות שיהיה להן היכר צריכות את הדברים הבאים:

- א. שיהיה להם חלל (לאפוקי קורה כדפירש המהרש"א).
- ב. אותו חלל יהיה בשטח ד', שפחות משטח ד' אינו חלל.
- ג. שהמחיצות יקיפו את החלל שהן מגבילות, שאם אינן מקיפות אותו איני אומר שהן קיימות כאן כמחיצות לומר שנמשוך אותן כלפי מטה.

ולפי זה אפשר לומר שגם רש"י דעתו כך, ואין שיטתו שיטה מיוחדת לסוגיית כלכלה התלויה באילן, שלא משמע כך בלשונו, שפירש בעירובין שם:

"התם הדרן מחיצות – הטרסקל סובבת את הקנה שהרי תחוב באמצעיתו וכי אמרינן גוד אחית מחיצות הטרסקל עד הקרקע נמצא קנה מוקף מחיצות שחללו ארבעה ותו ליכא למימר מידי. הכא לא הדרן מחיצות הכלכלה אינה מוקפת עביו של אילן וכי אמרינן גוד אחית אכתי אית לן למימר חוקקין להשלים וכו' ותרתי לא אמרינן".

²⁵ תשובה על תגובתו של הרב רא"ם הכהן למאמר 'טלטול בשבת אל הטנק ומתוכו'. התשובה מובנת אף ללא דברי התגובה, ולכן לא צורפו כאן.

קובץ שפתי כהן

ונראה שדעת רש"י שהדרן מחיצתא עניינו שהמחיצות צריכות להיות עם שם מחיצות עליהן כדי שנמשכן כלפי מטה, והחסרון בכלכלה שבאילן הוא במה שאינן גובלות חלל ד' (ועל זה תמה הריטב"א שאין זה שייך לכאן, עיי"ש). אבל קודם לתנאי שצריך שיהיו גובלות חלל ד' טפחים לפחות, כדי שנימא גוד אחית, צריך שמחיצות אלה יגבילו את החלל בעצם, וזה על ידי שיקפו סביבות הקנה. ושיעור דברי רש"י כך הוא: התם הדרן מחיצות שמהות גוד אחית הוא אם המחיצות מגבילות את החלל הנידון שרק אז יש מחיצות, וחלל לעניין זה הוא דוקא בן ד' טפחים. אבל כשאין ד' טפחים אין כאן הנבלת חלל כלל ואז לא שייך חוקקין להשלים כי אין למה להשלים, שאין כאן יסוד להוסיף לו כלל. וזה פירוש "תרתו לא אמרינן". מכל מקום אין צורך שיהיו המחיצות משוכות למטה כפירוש המאירי. וגם הריטב"א עצמו בשבת (דף ה' ע"א, הוצאת רייכמן) לא פירש שצריך משוכות כלפי מטה (ועמד ע"ז הר"מ גולדשטיין בהגהותיו לריטב"א הוצ' מוסד הרב קוק).

ואם נאמר כך, שעניין הדרן מחיצתא הוא דין בהיכר מחיצות וצריכים תנאים מסוימים להיכר מחיצות כפי שמנינו לעיל, ואחד מהן שיהיו מקיפות החלל סביב סביב, ברורה התשובה להערותיו של רא"ם: (א) מה בין זה לפי תקרה; (ב) מה גרע אם מצד אחד יש מחיצה מעליתא. שהרי בפי תקרה אין לי כל צורך בדין היכר המחיצה שאין כאן המשכת מחיצה קיימת אלא דין שהיכן שיש פי תקרה נחשב המקום כסתום, ואף אם יסוד דין פי תקרה הוא בדין גוד אחית זהו לעצם המושג אבל אין לי צורך במחיצה ניכרת הנמשכת כלפי מטה רק בפי תקרה, וודאי שיותר שייך לומר דין זה אם כבר יש למקום זה מחיצות ממש, אבל בגוד אחית צריך שיהיה ממש היכר לד' המחיצות ואם אחת היא מחיצה מעליתא אך מבטלת את היכר המחיצה הנמשכת לא אמרינן גוד אחית. ועדיין צריך בירור מתי נחשב שמחיצה ממש מבטלת את היכר המחיצות הנמשכות, ואין כאן מקום להאריך. מסקנת הדברים היא שדעת רוב הראשונים, רש"י, תוספות, הריטב"א, המאירי בעירובין והר"ן לפרש הדרא מחיצתא כדין היכר והיקף המחיצות.

ב.

איני מבין כלל כיצד אפשר לפרש במהרש"א עצמו את פרוש מו"ז, הגר"מ פיינשטיין שליט"א, בתוספות. תמצית הסבר מו"ז הגאון שליט"א הוא שלעניין עצם הגדרת רה"י אין צורך כלל במחיצות למעלה, אלא די במחיצות למטה כפי שנתבאר גם בניתוח המצוין של דיני רה"י שעשה רא"ם בראש דבריו, ובלשון המאירי "ודינו כרה"י אף בלא מחיצות". והמהרש"א בקושייתו הן הניח בתוספות שמחיצות שאינן ניכרות אינן מחיצות כלל ואינן מועילות כלום אף לעשות הגג עצמו רה"י, ותירץ "אבל כל שאר הגג שעומד עד כנגד המחיצות אינו נעשה כרמלית כיון שא"א שם לגדיים דבוקעין בו והוי רה"י אף שאין המחיצות ניכרות". והנה המהרש"א לא היה חס ושלום עילג לשון ועם זה לא כתב שהנחתו הבסיסית מוטעית, וצריך להניח כעת שלמחיצות, אף שאין ניכרות, יש תועלת לעשות הגג רה"י, ולא הזכיר כלל שהמחיצות שאין ניכרות עושות כלום – אלא רק שמונעות בקיעת גדיים. ולא מצאתי לשון כזו "שא"א לגדיים בוקעים שם" שתבוא במקום "מחיצות חשובות מכל מקום" כפי שהיה במהרש"א לומר אילו היתה כוונתו להטות את דעת התוספות כך. ובעצם התעלם המהרש"א לגמרי ממחיצות הגג וכתב רק "דא"א שם לגדיים דבוקעים בו", וברורה כוונתו שהמקום שכנגד המחיצות הוא רה"י כיוון שתחתיו אין בקיעת גדיים וההסבר היחיד לזה הוא מטעם גוד אחית. שאם רוצה לומר שדי במחיצות שלמטה לעשות את הגג לרה"י מצד עצמו, הרי אפילו שהן עשויות פתחים

קוּבֵין שְׁפֵתֵי כֹהֵן

פתחים ועדרי גדיים בוקעים שם, ג"כ הוי הגג רה"י והסבר מו"ז הגאון שליט"א במהרש"א ברור.

בשיטת התוספות בהגדרת הדרן מחיצתא הנה הריטב"א בעירובין כתב שכן דעת התוספות וכפי שכתבתי אין נראה שהריטב"א סובר כהמאירי בשבת, שצריך שיהיו המחיצות משוכות כלפי מטה, אלא שזהו דין בעצם היכר המחיצה שצריך בליטה למעלה וגם היקף, ולכן נראה שאמנם כך היא דעת התוספות וכמו שפירש המהרש"א.

ולעצם הסברא מדוע אם אין בקיעת גדיים לא צריך להדרן מחיצתא, יתכן שסבירא לרבנן שאף שבעצם ניתן לומר גוד אחית, מ"מ בקיעת גדיים מבטלת את המחיצה. ור' יוסי בר' יהודה חידש שעל ידי היכר המחיצות חשוב המקום כמוקף מחיצות מאחר שחשובות כמשוכות למטה, והיכר זה הוא הדרן מחיצתא אף שאינן מונעות בקיעת גדיים. אבל אם אין בקיעת גדיים אין צורך בהיכר המחיצות כי אז אין סיבה שלא לומר גוד אחית.

באשר להערה בעניין חורי רה"י, נכתב שם: "מצאתי שבתוספות לא מוזכר הדין של הרא"ש וכו'". והנה בתוספות עירובין (דף פ"ז ע"ב ד"ה גוזטרא) איתא:

"א"נ סתמא פתוח לרה"י והויא כחור היחיד ור"י האריך בזה בריש כל גנות גבי מחיצות שאין ניכרות".

הנה שסברא זו מובאת בקשר לדברי הר"י. ולתשובת השאלה מדוע אמרינן שהגג פרוץ במילואו למקום האסור לו, אדרבה, נימא שהבליטה היא חורי רה"י, יתכן לומר שחורים שמחוץ למחיצות רה"י נזכרו דוקא לגבי רה"י המוקף במחיצות ממש, שאז השטח הבולט מהם נחשב חורים, כיון שהוא בטל למקום המוקף, אבל אם לאותה רה"י אין מחיצות המקיפות אותה והיא שטח בעלמא, מדוע נאמר ששטח היוצא ממנה בטל לה, שמדוע יהיה שטח אחד בטל לשטח אחר, אלא המוגדר כרה"י יהיה רה"י והבולט יהיה כרמלית, כל שטח כדינו. ועיין ברש"י שבת (דף צ"ט ע"ב ד"ה דאית לה), שביאר בבליטה שמן הסלע שהוי חורי רה"י דוקא משום שאינה מקום חשוב, ולכן בטלה לסלע, משא"כ אם השטח הבולט חשוב ממש כמו שטח רה"י עצמה אז ל"א חורים. עוד יש להוסיף את דברי התוספות בשבת (דף צ"ט ע"ב ד"ה ומוקף) שכתב:

"ומשום חורי רה"י ליכא לחיוביה כמו רמיא בחריצא דלעיל דלא ניחא תשמישתיה לבני רה"י כולי האי על הכותל".

הנה שהיה מקום לדון גם את המחיצה כחורי רה"י אף שהוא מחוץ למחיצות רה"י. ויש כאן ראייה למה שאמר לי מו"ז הגאון שליט"א שחורי רה"י היוצאים מחוץ למחיצות צריך להיות להם תשמיש מרה"י. (ומש"כ התוספות בשבת ודף ז' ע"ב ד"ה והלכה גבי חורים שלמטה מ"ז) שם אין בני רה"י משתמשים בהם כלל, אבל הלשון דלא ניחא כולי האי נראה שנאמר רק בחורים שהם חוץ למחיצות).